

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Мороза Іллі Миколайовича на тему «Договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує, за цивільним законодавством України», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 6 від 03 березня 2026 р.)

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. З часів Римської імперії транспортна система завжди була каталізатором економічного розвитку. Наріжним каменем товарообігу, який складає основу економіки, є логістика – здатність перемістити товар з однієї точки в іншу якомога швидше і дешевше. Логістика товарообігу забезпечується функціонуванням транспорту. Його ефективне використання позитивно позначається на темпах усього економічного зростання, а перешкоди, що стають на заваді його функціонуванню, породжують економічні проблеми. Договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем є тим правовим інструментом, який дозволяє учасникам цивільних відносин подолати такі перешкоди з обоюсторонньою вигодою. Учасники цивільного обороту винаймають транспортний засіб разом з екіпажем, який його обслуговує, коли в них недостатньо коштів для його придбання, відсутній кваліфікований персонал для його управління або коли їх потужностей не вистачає для задоволення попиту. Закріплення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем в якості правового інституту стало надбанням чинного Цивільного кодексу України. Незважаючи на важливість цього договору для задоволення потреб учасників цивільних відносин, законотворцем йому було приділено усього одну статтю згаданого кодексу, чого, вочевидь, недостатньо для нормального врегулювання опосередкованих таким договором відносин.

Відтак, ціла низка теоретичних та практичних проблем залишається невирішеною. Відсутність легального визначення поняття вказаного договору, а

також єдиного розуміння його правової сутності робить невизначеним питання застосування до договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем положень законодавства, присвячених найму та послугам. У чинному законодавстві не визначено чи стає наймач володільцем транспортного засобу в такому договорі. Вказане питання має важливе правозастосовне значення, адже від відповіді на нього залежить також і те, хто буде відшкодовувати шкоду, завдану третім особам діяльністю щодо такого транспортного засобу як джерела підвищеної небезпеки, хто має її застрахувати. В законодавстві не міститься перелік допустимих правових моделей залучення членів екіпажу, що негативно позначається на сталості судової практики у цьому питанні.

Таким чином, в сучасних умовах розвитку цивільного законодавства договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем є новою та актуальною темою, що має велике теоретичне та практичне значення.

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 22 листопада 2019 року (протокол № 4) та узгоджується із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах державної цільової комплексної програми «Проблеми ефективності правового регулювання цивільних відносин в Україні» (№ державної реєстрації 0111U000963).

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації. Мета дисертації полягає у визначенні особливостей договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем як самостійного поіменованого договору, який, будучи утвореним з елементів договору найму (оренди) та договору про надання послуг, якісно від них відрізняється, виявленні недоліків нормативно-правового регулювання у цій сфері, а також розробці рекомендацій щодо їх усунення шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства України. Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання, які було повністю виконано:

– розкрито поняття договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем та здійснено його правову характеристику;

– окреслено коло суб'єктів договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем та визначено особливості їх участі у цих відносинах;

- розкрито процедуру укладення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, та форму, у якій він укладається;
- визначено предмет договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, який обумовлює його специфіку та найбільш суттєві ознаки;
- встановлено значення та зміст плати за найм у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем;
- встановлено значення строку договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем та наслідки його закінчення;
- охарактеризовано права та обов'язки наймодавця у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем;
- охарактеризовано права та обов'язки наймача у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем;
- встановлено підстави припинення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем;
- з'ясовано особливості цивільно-правової відповідальності за порушення сторонами умов договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що це перша в Україні наукова робота, в якій комплексно досліджено теоретичні й практичні аспекти договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем за цивільним законодавством України, розкрито його поняття, проведено його загальну правову характеристику, визначено його суб'єктний склад, порядок укладення, предмет, плату за найм, строк, права та обов'язки його сторін, підстави його припинення та цивільно-правову відповідальність за порушення сторонами його умов. У ході наукового дослідження отримано такі основні наукові результати, які містять наукову новизну:

уперше:

- сформульовано висновок про складний (комплексний) характер договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, утвореного з елементів договору найму (оренди) та договору про надання послуг. Встановлено, що зазначені елементи знаходяться в нерозривному зв'язку, видозмінюють один одного, і, в результаті – створюють такі особливості договору найму (оренди) транспортного

засобу з екіпажем, які дозволяють виокремити останній в окремий самостійний вид договору;

- аргументовано, що місце договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем не може бути визначено в межах групи договорів про передачу речей у користування та групи договорів про надання послуг, що зумовлює необхідність у виокремленні нової групи договорів – про передачу майна в тимчасове користування з наданням послуг щодо користування ним. Доведено, що договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем слід розглядати в якості першого поіменованого виду договору в межах цієї новоутвореної групи договорів;

- запропоновано авторське визначення поняття договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем: «За договором найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, що його обслуговує, наймодавець зобов'язується передати наймачу у користування за плату на певний строк транспортний засіб разом з екіпажем, який від імені наймодавця надаватиме наймачу послуги з його управління та технічної експлуатації»;

- обґрунтовано, що наявність елемента послуг у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем обумовлює істотні відмінності у змісті права користування в досліджуваному договорі в порівнянні з класичним наймом. Такими відмінностями є те, що наймач не наділений правовою можливістю здійснювати прямий цілеспрямований вплив на орендований ним транспортний засіб; правомочність користування може бути реалізована наймачем виключно шляхом надання наймодавцю або членам його екіпажу вказівок (розпоряджень); умови договору найму та призначення речі використовуються для оцінки правомірності таких розпоряджень наймача, а не його реальних дій; вилучення корисних властивостей транспортного засобу завжди здійснюється хоч і на користь наймача, але виключно екіпажем наймодавця; право користування реалізується наймачем шляхом отримання відповідних послуг від наймодавця;

- доведено, що наймач у досліджуваному договорі не наділяється правом володіння транспортним засобом в жодному випадку, оскільки ним управляє екіпаж наймодавця, а отже, він не вибуває із його володіння. Ця правомочність може

належати наймодавцю в силу його правового титулу, може бути передана третім особам, але ніколи – наймачу;

- обґрунтовано, що наймач у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем не може подати до третіх осіб в'їдикаційний позов, оскільки таким правом наділений тільки володілець речі, яким наймач не є;

- встановлено, що право передати транспортний засіб у піднайм для наймача у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем обмежується можливістю передати його разом з екіпажем наймодавця. Оскільки наймачу, який бажає укласти з піднаймачем договір піднайму транспортного засобу без екіпажу, в межах виконання цього договору необхідно буде наділити піднаймача правом володіння транспортним засобом, яким не наділено самого наймача, така договірна конструкція для нього і його контрагента є недоступною;

- аргументовано необхідність покладення у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем обов'язку з підтримання технічного стану транспортного засобу, який поглинає окремі обов'язки з проведення капітального та поточного ремонту, на наймодавця, з встановленням таких наслідків порушення цього обов'язку, що є аналогічними тим, які ЦКУ встановлено за порушення гарантій якості речі, переданої у найм. Така необхідність у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем пояснюється перманентним характером обов'язку забезпечити наймача можливістю користуватись орендованою річчю;

- доведено, що формулювання ч. 1 ст. 805 ЦКУ не створює підстав для обмеження варіативності форм, в які можуть бути організовані правовідносини екіпажу та наймодавця, виключно трудовими відносинами. У не заборонених законом випадках залучення членів екіпажу до управління та технічної експлуатації транспортного засобу у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем може здійснюватися за допомогою різних моделей, від вибору якої залежить яка особа стане володільцем транспортного засобу, буде нести відповідальність перед третіми особами за шкоду, завдану його експлуатацією, або ж на яку особу буде покладено обов'язок її застрахувати. Якщо наймодавець для виконання свого обов'язку перед наймачем укладає з членами екіпажу або аутстафінговою компанією цивільно-правовий договір про надання послуг з управління та технічної

експлуатації транспортного засобу, його слід кваліфікувати як договір про виконання третій особі;

- доведено, що до наймача у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем неустойка, передбачена ч. 2 ст. 785 ЦКУ, не застосовується. Стягнення згаданої неустойки законом пов'язується з порушенням наймачем обов'язку повернути транспортний засіб наймодавцю після припинення договору найму (оренди). З огляду на те, що виконання такого обов'язку наймачем в класичному наймі обумовлено необхідністю поновлення наймодавця у його володінні річчю, у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем на наймача такий обов'язок не покладається. Відтак, відсутні і підстави для застосування передбаченої законом неустойки за його порушення;

- обґрунтовано, що спеціальна позовна давність і правило щодо початку її перебігу, встановлені ст. 786 ЦКУ для вимог наймодавця про відшкодування збитків у зв'язку з пошкодженням орендованої речі, не можуть бути застосовані до правовідносин із договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем. Оскільки у досліджуваному договорі немає підстав для покладення на наймача збитків, завданих наймодавцю пошкодженням транспортного засобу, не може бути і спеціальної позовної давності для вимоги про їх відшкодування;

удосконалено:

- наукові уявлення про те, що послуги з управління та технічної експлуатації транспортного засобу виступають для наймача інструментом вилучення його корисних властивостей; утворюють для наймача цінність не в результаті споживання, а через можливість наймача ці послуги отримувати; можуть бути надані працівниками наймодавця, які виконують роль членів екіпажу, самим наймодавцем, якщо він виконує таку роль самостійно, або ж аутстафінговою компанією чи особами, з якими він уклав цивільно-правовий договір;

- наукове розуміння обов'язку наймодавця у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем надавати послуги як обов'язку, зміст якого полягає в 1) укомплектуванні екіпажу транспортного засобу особами, вимоги щодо віку, стану здоров'я, кваліфікації яких, так само як і їх кількісного і якісного складу,

визначаються договором та/або законодавством; та 2) забезпеченні утримання таких осіб протягом строку договору;

- теоретичне обґрунтування того, що передбачені ст. 783 ЦКУ підстави припинення договору, які пов'язуються з винною поведінкою наймача, до договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем не можуть бути застосовані. У цьому договорі транспортний засіб залишається у володінні наймодавця, що дозволяє йому здійснювати безперервний і безпосередній контроль над тим, як наймач користується його майном. Це означає, що наймодавець може відмовитись від виконання неправомірних розпоряджень наймача, які суперечать умовам договору, призначенню речі або створюють загрозу її пошкодження, внаслідок чого вони так і залишаються не втіленими в життя. З огляду на це, припинення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем з підстав, встановлених п. 1 та п. 3 ч. 1 ст. 783 ЦКУ, є неможливим. Оскільки право наймача передати транспортний засіб у користування іншій особі у досліджуваному договорі згодою наймодавця не обумовлено, то і умов для застосування підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 783 ЦКУ, також немає. Обов'язок наймодавця підтримувати транспортний засіб в справному технічному стані охоплює і дії з його капітального ремонту, тому окрема підстава припинення договору, встановлена п. 4 ч. 1 ст. 783 ЦКУ, до договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем не може бути застосована;

набули подальшого розвитку:

- наукова концепція про те, що передача речі в найм і надання послуг з управління нею у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем складають зміст неподільного обов'язку наймодавця, виконання якого може розумітися через передачу речі тільки з певною умовністю, яке насправді слід сприймати як своєрідне особливе обтяження транспортного засобу правами наймача;

- теоретичне обґрунтування того, що перелік прав та обов'язків наймача у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем значно відрізняється від набору прав та обов'язків наймача у класичному договорі найму. Встановлено, що наймач у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем в обмін на більшу плату отримує від наймодавця повний «пакет» благ (транспортний засіб, екіпаж, обслуговування та страхування), необхідний для вилучення корисних

властивостей речі ціною чужих зусиль, позбавляючись при цьому від тягаря, який в класичному наймі вимушено лягає на плечі наймача разом з можливістю самостійно користуватись річчю;

- наукові положення про те, що коло спеціальних підстав, за яких договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем може бути припинений з ініціативи наймача, обмежується підставою, встановленою ч. 2 ст. 769 ЦКУ. Оскільки норма п. 4 ч. 2 ст. 768 ЦКУ, яку пропонується поширити на випадки порушення наймодавцем обов'язку підтримувати справний технічний стан транспортного засобу, надає наймачу можливість вимагати розірвання договору, потреба в застосуванні ст. 784 ЦКУ, що дублює таку можливість за аналогічності по суті порушення, відпадає.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження.

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані та достовірні. Це обумовлено застосуванням сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких: *діалектичний, системно-структурний, логіко-юридичний, прогнозування, аналізу, синтезу, формально-юридичний, порівняльно-правовий, герменевтичний.*

Нормативно-правовою основою дослідження є положення Цивільного кодексу України, Повітряного кодексу України, Кодексу торговельного мореплавства України, Законів України «Про оренду державного та комунального майна», «Про внутрішній водний транспорт», «Про автомобільний транспорт», «Про страхування», «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», Порядку визначення мінімального складу екіпажу судна, затвердженого Наказом Мінінфраструктури від 10.11.2014 року № 575, Положення про порядок видачі посвідчень водія та допуску громадян до керування транспортними засобами, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 08.05.1993 року № 340, Положення про присвоєння та підтвердження кваліфікації членів екіпажів суден внутрішнього плавання, затвердженого Наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 29.03.2024 року № 265, Авіаційних правил України «Технічні вимоги та адміністративні процедури для льотних екіпажів цивільної авіації», затверджених Наказом

Державної авіаційної служби України від 20.07.2017 року № 565, та інших нормативно-правових актів.

Емпіричну основу дослідження становлять рішення національних судів, а також правові позиції іноземних судових органів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих у дисертації, в різних сферах, зокрема:

– *правотворчій* – при удосконаленні положень діючого цивільного законодавства України, які регламентують відносини, що виникають у зв'язку з укладанням договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем або його різновидів;

– *правозастосовній* – при розгляді судами певних категорій справ та/або застосуванні адвокатами, нотаріусами чи іншими особами відповідних правових норм під час здійснення ними професійної діяльності;

– *науково-дослідній* – як основи для подальших наукових розробок питань, присвячених договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем та його різновидам;

– *навчальній* – під час викладання таких дисциплін, як «Цивільне право України», «Договірне право України», «Морське право України», «Повітряне право України», «Транспортне право України», при підготовці відповідних навчальних посібників, підручників та методичних матеріалів для студентів юридичних закладів вищої освіти;

– *договірної практики* – як методичні рекомендації для сторін договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем або його різновидів під час їх укладення.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Основні наукові положення дисертації були апробовані та оприлюднені на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку» (м. Харків, 28 лютого 2020 р.), «Сучасні проблеми цивільно-правової відповідальності» (м. Харків, 7 лютого 2025

р.), «Загальні засади приватного права: сучасний стан та перспективи. Матвеевські цивілістичні читання» (м. Харків, 24 жовтня 2025 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні та практичні результати дослідження відображено в 4 наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та в тезах 3 наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Мороз І. М. Правові наслідки завдання шкоди третім особам у зв'язку з використанням транспортного засобу наймачем за договором найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна (голова) та ін. Харків: Право, 2022. Вип. 43. С. 328–341. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-43-328>.

2. Мороз І. М. Особливості розподілу прав та обов'язків щодо підтримання придатного стану речі у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем. *Право та інновації*. 2025. № 3 (51). С. 31–37. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-3\(51\)-6](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-3(51)-6).

3. Мороз І. М. Плата за найм у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Том 1. С. 355–361. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.53>.

4. Мороз І. М. Проблема визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець. *Право та інновації*. 2025. № 4 (52). С. 117–124. DOI: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4\(52\)-15](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4(52)-15).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Мороз І. М. Правова природа договору оренди транспортного засобу з екіпажем. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку*: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслової (м. Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 374–377.

6. Мороз І. М. Відповідальність за неповернення транспортного засобу після закінчення строку за договором найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем.

Сучасні проблеми цивільно-правової відповідальності: матеріали XXIII науково-практичної конференції, присвяченої 103-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (м. Харків, 7 лютого 2025 р.). Харків : ЕКУС, 2025. – С. 190–194.

7. Мороз І. М. Договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем: реальний чи консенсуальний? *Загальні засади приватного права: сучасний стан та перспективи. Матвеевські цивілістичні читання. Матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2025 р.). К., 2025. С. 136–140.*

Публікації, в яких висвітлені наукові результати дисертації здобувача, відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Опубліковані статті містять належним чином обґрунтовані наукові результати відповідно до поставленої мети та висновків.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація Мороза І. М. «Договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує, за цивільним законодавством України» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які виконують конкретне наукове завдання, що полягає в отриманні наукових та практичних висновків щодо визначення особливостей договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем як самостійного поіменованого договору, який, будучи утвореним з елементів договору найму (оренди) та договору про надання послуг, якісно від них відрізняється, встановлення недоліків у його нормативно-правовому регулюванні, а також у розробці рекомендацій щодо їх усунення шляхом внесення відповідних змін до чинного законодавства України.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Мороза Іллі Миколайовича на тему «Договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, який його обслуговує, за цивільним законодавством України» відповідає вимогам оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Головуюча на засіданні:
завідувачка кафедри цивільного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор

Інна СПАСИБО-ФАТЄЄВА

03 березня 2026 р.

